

IEVADS

Cēsu novads skaitļos šobrīd un pēc reformas

Mazāk par mēnesi atlicis līdz pašvaldību vēlēšanām un mazāk par diviem līdz brīdim, kad darbu sāks jaunais Cēsu novads, kurā apvienosies septiņi

esošie novadi: Amatas, Cēsu, Jaunpiebalgas, Līgatnes, Pārgaujas, Priekuļu, Vecpiebalgas. "Druva" ielūkojās, kā topošais novads izskatās dažos statistikas datos, uzsvāru liekot uz iedzīvotāju skaitu, jo tas ietekmē uzņēmējdarbību, tātad arī novada ekonomisko attīstību.

Darbaspēka migrācija

Iedzīvotāju skaita samazinājums un trūkstošās darbavietas ir galvenais, ko cilvēki min, kad viņiem jautā, kā redz sava ciema, pagasta attīstību. Cik daudz šo situāciju var uzlabot pašvaldība, par to vienmēr var diskutēt, taču uzņēmējdarbību, tātad arī jaunu darbavietu radīšanu spēj ietekmēt tas, cik pašvaldība spēs ieinteresēt investorus, piedāvāt labu infrastruktūru, citus atbalsta mehānismus.

Taču jāņem vērā, ka bezdarbs būs vienmēr, kā liecina Nodarbinātības valsts aģentūras (NVA) informācija, uz 31.martu septiņos novados kopumā bija reģistrēti 1267 bezdarbnieki, nedaudz mazāk par pieciem procentiem no darbaspējīgo skaita. Tas vērtējams kā zems bezdarba līmenis. Ilgstošo bezdarbnieku skaits 192. Vecumā grupā 15 – 24 gadi bezdarbnieku skaits 106, bet pirmspensijas vecumā - 211 bezdarbnieki.

Tajā pašā laikā NVA Cēsu filiālē martā bija 287 aktuālas vakances, un statistika rāda, ka brīvo darbavietu skaits palielinās. Janvārī – 210, februārī – 221, martā – 287.

Meklējot pozitīvo

Viena no problēmām, kas tiek minēta kā viena no pirmajām, runājot par valsts attīstību, reģionu, novadu attīstību, ir iedzīvotāju skaita samazināšanās.

Centrālās statistikas pārvaldes dati rāda, ka 2020.gada sākumā septiņos novados, kas veidos Cēsu novadu, bija 41 205 iedzīvotāji. Salīdzinot ar 2016.gada sākumu, kad novados dzīvoja 43 368, samazinājums ir par 2163. Topošā Cēsu novada pašvaldības profilā, kas tapa, gatavojoties administratīvi teritoriālai reformai, tika aplēstas arī iedzīvotāju skaita prognozes 2030.gadā. Pēc uzņēmuma "Jāņa sēta" aprēķiniem šajā gadā Cēsu novadā dzīvos 32705 iedzīvotāji jeb par 8500 mazāk nekā pērnā gada sākumā. Salīdzinājumam tas būtu tikpat, cik pērn bija iedzīvotāju Amatas

Saprotams, ka darba meklējums cilvēki dodas ārpus sava novada robežām, ņemot vērā nelielos attālumus. Jaunveidojamā Cēsu novada pašvaldības profilā analizēta arī darbaspēka migrācija. Dati rāda, ka pēc jaunā novada izveidošanas tā administratīvajā teritorijā būs nodarbināti 51,7 procenti iedzīvotāju.

Profilā pieejamā informācija vēstī, ka pašreizējos novados darbu savā administratīvajā teritorijā visvairāk atrod Jaunpiebalgas (42,8%) un Cēsu novada (41,8 procenti) iedzīvotāji. Pārējos piecos novados šis skaits ir starp 30 un 40 procentiem. Liels skaits iedzīvotāju no visiem novadiem dodas uz darbu Rīgā, vidēji gandrīz katrs trešais. Samērā aktīva darbaspēka migrācija notiek arī septiņu novadu ietvaros, un no visiem novadiem cilvēki brauc strādāt uz Cēsīm, daudzi uz Amatas novadu, darbavietas tiek atrastas arī kaimiņu novados.

Aktuāls ir jautājums, vai pēc reformas bezdarba līmenis pieaugs, jo, visticamāk, pašvaldības nodarbināto skaits samazināsies un šiem cilvēkiem būs jāmeklē darbs citur, visticamāk, privātajā sektorā. □

un Vecpiebalgas novados.

2020.gada sākumā darbaspējas vecumā septiņos novados dzīvoja 24 843 iedzīvotāji, līdz darbaspējas vecumam – 6533, bet vīrs darbaspējas vecumā – 9838 cilvēki. Ja salīdzinām šos datus ar 2016.gada statistiku, vērojama arī pozitīva tendence. Ja samazinājies iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā (-1758) un vīrs tā (-500), par 93 pieaudzis iedzīvotāju skaits līdz darbaspējas vecumam. Te gan novados situācija atšķirīga. Pieaugums reģistrēts Cēsu novadā (+221), Līgatnes novadā (+12), Pārgaujas novadā (+9) un nosacīti arī Priekuļu novadā (+1), trijos novados vērojams samazinājums: Jaunpiebalgas novadā (-10), Vecpiebalgas novadā (-48), Amatas novadā (-92). □

Iedzīvotāju skaits un dalījums vecuma grupās 2020.gada sākumā

Novads	pavisam	līdz darbaspējas vecumam	darbaspējas vecumā	vīrs darbaspējas vecumā
Amatas	4979	722	3076	1181
Cēsu	16291	2857	9514	3920
Jaunpiebalgas	1982	290	1189	503
Līgatnes	3266	477	1921	868
Pārgaujas	3576	569	2182	825
Priekuļu	7556	1167	4645	1744
Vecpiebalgas	3555	451	2307	797

Avots: CSP

Apgrozījums virs miljona eiro 94 uzņēmumiem

Kopumā septiņos novados reģistrēti 4992 dažāda statusa saimnieciskās darbības veicēji, visvairāk SIA – 2374, seko zemnieku saimniecības – 1368, vēl 443 reģistrēti kā individuālie uzņēmumi, ir 251 individuālais komersants. SIA visvairāk, protams, Cēsu novadā – 1068, zemnieku saimniecību Amatas novadā – 326.

Varbūt jāpaskaidro, ka uzņēmējdarbības formas atšķiras, pirmkārt, pēc tā, par kādu – juridisku vai fizisku – personu uzņēmējs tiek uzskatīts. Individuālais komersants (IK) tiek uzskatīts par fizisku personu, bet individuālais (ģimenes) uzņēmums (IU), zemnieka un zvejnieka saimniecība (ZS), sabiedrība ar ierobežotu atbildību (SIA), akciju sabiedrība (AS), pilnsabiedrība (PS), komandītsabiedrība (KS) – par juridiskām personām.

Tā kā visu uzņēmumu gada pārskati par 2020.gadu "Lursoft" datu bāzēs vēl nav redzami, aplūkosim informāciju par 2019.gadu. Tā rāda, ka topošā Cēsu novada teritorijā gada apgrozījums virs miljona eiro ir 94 uzņēmumiem. Pirmajā sešniekā pieci reģistrēti Cēsīs, tikai "Staļi" Priekuļu novadā. Uzņēmumi ar lielāko apgrozījumu 2019.gadā bija: AS "Cēsu alus", "ALB", "Staļi", AS "CATA", "Gaižēni" un "Beātus". Iespējams gan, 2020.gads, ko skāra pandēmija, šajā sarakstā būs ieviesis izmaiņas.

Ielūkosimies novados. Amatas novadā reģistrētas 666 juridiskas personas, septiņu uzņēmumu apgrozījums ir virs viena miljona eiro, vislielākais tas uzņēmumiem, kas darbojas Ierīkos: "Ekju", "Dores Fabrika" un "Dores Engineering".

Cēsu novadā reģistrēta 1651 juridiska persona, ar apgrozījumu virs miljons eiro - 53 uzņēmumi. Ar vislielāko apgrozījumu: "Cēsu alus", "ALB", "CATA".

Jaunpiebalgas novadā reģistrētas 225 juridiskas personas, septiņi uzņēmumi ar apgrozījumu virs miljona eiro. Trīs uzņēmumi ar lielāko apgrozījumu: Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība "Piebalga", "Meža bites" un "Piebalgas alus".

Līgatnes novadā reģistrētas 307 juridiskas personas, no tām piecām apgrozījums 2019.gadā pār-

sniezda miljonu eiro. Vislielākais tas uzņēmumiem "Eco House Industries", A/s "100 nami" un "EHI – Norway".

Pārgaujas novadā reģistrētas 502 juridiskas personas, sešiem uzņēmumiem apgrozījums pārsniedza miljonu eiro. Ar lielāko apgrozījumu: "Unguri", Pien-saimnieku kooperatīvā sabiedrība "Straupe" un "Martitrans".

Priekuļu novadā reģistrētas 818 juridiskas personas, apgrozījums virs miljona eiro bija 11 uzņēmumiem. Trīs ar lielāko apgrozījumu: "Staļi", "Lode" un "Meža īpašnieku konsultatīvais centrs".

Vecpiebalgas novadā reģistrētas 413 juridiskas personas, apgrozījums virs miljona eiro bija pieciem. Vislielākais uzņēmumiem "Warsst+", "Fortis Logistic Solutions" un "Arbor RRR." □

Uzņēmumu skaits novados pēc uzņēmējdarbības formas

Novads	SIA	IK	ZS	Ind
Amatas	271	26	326	36
Cēsu	1068	139	137	257
Jaunpiebalgas	87	12	115	8
Līgatnes	172	17	90	18
Pārgaujas	177	21	279	20
Priekuļu	449	20	222	84
Vecpiebalgas	150	16	217	20

Avots: Lursoft

Budžeta nauda neproduktīvā pārvaldē

Ekonomģeogrāfs, kartogrāfs un uzņēmējs Jānis Turlajs aicina paraudzīties uz to, ka līdz šim ļoti neproduktīvi tiek tērēta nodokļu maksātāju nauda: "Jo mazāka pašvaldība, jo dārgāk izmaksā visu publisko pakalpojumu nodrošināšana. Jebkura konsolidācija, kas notiks reformas ietvaros, ļaus pašvaldības darbu organizēt racionālāk. Domāju, iedzīvotāji būs tikai ieguvēji, pakalpojums, kas viņiem tiks piedāvāts, būs konkurētspējīgāks, jo speciālistiem, kas to nodrošinās, spēs maksāt lielākas algas, kas ļaus piesaistīt augstāka līmeņa speciālistus."

Viņš vairākkārt uzsver, ka budžeta nauda aiziet neproduktīvā pārvaldē, no kā izriet arī pārējās nebūšanas, sliktais ceļu tīkls, problēmas izglītībā.

"Tie, kuri publiskajā sektorā pieņem lēmumus, joprojām domā atrauti no reālās dzīves. Esmu uzņēmējs, nekad publiskajā sektorā neesmu strādājis, tāpēc nezinu, kā ir saņemt *cietu* algu, nedomājot, kā to nopelnīsi. Uzņēmējdarbībā visu laiku jādomā, kā nopelnīt, lai samaksātu darbiniekiem algas, bet redzu, ka publiskajā sektorā strādājošajiem bieži liekas, ka viss notiks pats no sevis, neatkarīgi no saņemtā rezultāta," saka J. Turlajs.

Pēc viņa teiktā, daudzu problēmu sakne meklējama joprojām nesakārtotajā izglītības

sistēmā, kuras uzturēšanai Latvija atvēlot vienu no augstākajiem budžeta īpatsvaram visā Eiropas Savienībā, bet nauda tiekot tērēta pārāk liela skolu tīkla uzturēšanā. Igaunijā skolu tīkla sakārtošanu sākuši reizē ar latviešiem, tur tagad skolotāji pelna pusotru, divas reizes vairāk nekā Latvijā, kamēr te turpina runāt un diskutēt.

"Tiek runāts par iedzīvotāju skaita samazināšanos, taču tas notiek visā Eiropā, nekur vairs dzimstība nepārsniedz mirstību. Bet Latvija zaudē kādā svarīgā aspektā. Proti, attīstītākās valstīs jau sen veicina mērķtiecīgu emigrācijas politiku, priekšroku dodot izglītotajiem un jaunajām ģimenēm ar bērniem, jo saprot, ka sabiedrība noveco un vajadzīgi cilvēki, kuri pelnīs senioriem pensijas. Aizbraukšana turpināsies, kamēr publiskais sektors turpinās būt neproduktīvs. Kamēr apēdīs vairāk naudas, kā var atļauties. Nodokļos iekasētais būtu jāinvestē jomās, kas veicina uzņēmējdarbības attīstību, jo Iedzīvotāju ienākuma nodoklis ir tas, kas dod lielāko daļu pašvaldības budžeta, un nodokļu maksātāji pelnījuši, lai nauda tiek iztērēta iespējami lietderīgāk. Lauku cilvēki žēlojas par ceļu stāvokli, bet kur radīsies nauda to sakārtošanai, ja tā jātērē, lai uzturētu publisko pārvaldi," skaidro J. Turlajs.

Norādot uz reformas nepieciešamību, viņš uzsver, ka ar to

vien nekas nemainīsies, viss atkarīgs, vai jaunā vara spēs to racionāli izmantot: "Cilvēki varbūt domā, ka administratīvi teritoriālā reforma būs brīnumnūjiņa un viss notiks pats no sevis. Nē, tas ir tikai ietvars, lai veiktu atbilstošas reformas, kas var dot pozitīvu rezultātu. Vajag gudrus un drosmīgus lēmumu pieņēmējus, kuri spēj izdomāt, kāda būs pareizā struktūra skolu tīklā, pārējā pārvaldībā, lai tā būtu efektīva, sniegtu kvalitatīvus pakalpojumus, būtu viegli administrējama. Lai nodokļu maksātājiem viss ir pieejams, bet tas prasītu mazākus resursus.

Jā, šie lēmumi nebūs populāri, sagaidāma pretestība, jo pašvaldībā strādājošajiem tās ir darbavietas ar garantētiem ienākumiem, paliekot bez tā, nāksies domāt, ko darīt, lai kādam viņa pakalpojums būtu vajadzīgs. Tas nav viegli, īpaši, ja esi bijis ārpus reāla darba tirgus. Tas būs milzīgs izaicinājums, bet bez šādiem lēmumiem situācija neuzlabosies un reforma nedos nekādu ekonomisko efektu." □

Lappusi sagatavojis JĀNIS GABRĀNS

Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem

MAF Mediju atbalsta fonds